

<http://dx.doi.org/10.16926/zh.2017.16.06>

Valentin CONSTANTINOV
Instytut Historii Mołdawskiej Akademii Nauk

Mołdawskie akcenty w Trylogii. (Powiązania genealogiczne Jeremiego Wiśniowieckiego i związek małżeński Janusza Radziwiłła)

Związki matrymonialne przedstawicieli polsko-litewskiej magnaterii z członkami rodzin gospodarów miały poważne znaczenie polityczne. Szczególne nasilenie tego zjawiska nastąpiło w końcu XVI i na początku XVII wieku, gdy polscy magnaci: Wiśniowieccy, Potoccy, Koreccy, później Przerembscy i Radziwiłłowie – zawierali związki małżeńskie z córkami wybitnych mołdawskich gospodarów: Jeremiego Mohyły i Bazylego Lupuła. Te związki owocowały poważnymi skutkami politycznymi. Mołdawscy gospodarowie poprzez te małżeństwa zostali wplątani w polską politykę wewnętrzną, polska magnateria zaś włączała się w obronę interesów swoich powinowatych w Mołdawii. Stąd tak bardzo interesująca jest historia stosunków polsko-mołdawskich na przełomie XVI/XVII i w pierwszej połowie XVII wieku. Jeremi Wiśniowiecki był synem Michała Wiśniowieckiego i Rainy (Reginy), córki mołdawskiego gospodarza Jeremiego Mohyły, po którym też otrzymał imię. W połowie lat 40. wieku XVII, Janusz Radziwiłł – inny bohater Trylogii – ożenił się z córką panującego wówczas mołdawskiego gospodarza Bazylego Lupuła. Nie było to niczym nowym w dziejach kontaktów polsko-mołdawskich, ponieważ w wyniku zbieżnych interesów takie małżeństwa przedstawicieli polsko-litewskich elit pojawiały się już od czasu początków istnienia państwa mołdawskiego¹. Tu jednak skupiam się na ukazaniu tych związków w okresie XVI–XVII wieku, zgodnie z tytułem artykułu.

Michał Wiśniowiecki, syn Michała Wiśniowieckiego kasztelana braclawskiego, ożenił się z córką mołdawskiego gospodarza Jeremiego Mohyły w roku

¹ J. Tęgowski, *Powiązania genealogiczne wojewodów mołdawskich Bogdanowiczów z domem Giedyminowiczów w XIV–XV wieku*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. 3, Poznań – Wrocław 1993.

1603. Działania na terenie Mołdawii w końcu XVI i na początku XVII wieku miały poważne znaczenie dla stabilności nie tylko Mołdawii, ale i dla Rzeczypospolitej, zainteresowanej w rozszerzeniu wpływów na terenie swojego byłego lenna. Taka okazja pojawiła się w roku 1595², kiedy Jan Zamoyski osadził na hospodarskim tronie Jeremiego Mohyłę, posiadającego polski indygenat³. Niewątpliwe jest, że przedstawiciele polskiej magnaterii chcieli wykorzystać tę sytuację do rozwiązania swoich problemów finansowych. Z drugiej strony gospodar mołdawski, mający wolną rękę w ustalaniu podatków, musiał dbać o to, żeby jego poddani nie uciekali do innych państw przed zbyt wysokimi obciążeniami. Tylko on odpowiadał za skutki swojej polityki, ponieważ w swoich decyzjach nie musiał kierować się stanowiskiem swojej rady i pomijał jej opinie. Innymi słowy, wszystko w państwie mołdawskim zależało od woli hospodara. Ten zakres władzy podnosił atrakcyjność tronu hospodarskiego, o który wszyscy zabiegali. Jego osiągnięcie ułatwiał w drugiej połowie XVI wieku kres znaczenia rządzącej dotychczas dynastii Muszatowiczów/Bogdanowiczów. Z drugiej jednak strony wszyscy chcieli też związać się rodzinnymi więzami z mołdawskimi hospodarami, nawet niezależnie od tego, że byli oni tylko tureckimi wasalami. Właśnie ta ostatnia przesłanka decydowała o kierunku działań wielu Polaków i Mołdawian. Nie baczono w tych planach na fakt, że z możliwością rządzenia całym państwem mołdawskim wiązał się cały szereg niebezpieczeństw.

W tej sytuacji zięciowie Jeremiego Mohyły mieli nie tylko korzystać ze tego, że ich teść rządzi Mołdawią, ale musieli też dbać o utrzymanie przez niego hospodarskiego tronu. Rozumiejąc te uwarunkowania, Polacy jeszcze przed zawarciem umów matrymonialnych włączyli się w roku 1600 do walk przeciwko Michałowi Walecznemu, dążąc do przywrócenia Mohyle hospodarskiego tronu. Momentem największego zaangażowania polskich zięciów Jeremiego Mohyły w sprawy mołdawskie stały się wydarzenia po 1612 roku, kiedy ówczesny hospodar Konstanty Mohyła, syn Jeremiego, został usunięty przez Turków z tronu, a nowym władcą został Stefan Tomża II.

W tym momencie Elżbieta Mohyłowa, wdowa po Jeremim, miała dwóch zięciów: Michała Wiśniowieckiego i Stefana Potockiego. Kampanię przywrócenia na tron hospodarski Mohyłów prowadził Stefan Potocki. Jego kampania zakończyła się jednak w 1612 roku klęską w bitwie przy Sasowym Rogu, a sam

² O ówczesnych działaniach zob.: D. Milewski, *Campaign of the Great Hetman Jan Zamoyski in Moldavia (1595). Part I. Politico-Diplomatic and military preliminaries*, „Codrul Cosminului”, XVIII, 2012, No. 2, p. 261–286; *Part II. The Battle of Țuțora and aftermath*, „Codrul Cosminului”, XIX, 2013, No. 1, p. 57–76; V. Constantinov, *Mołdawia w stosunkach międzynarodowych w końcu XVI i na początku XVII wieku*, [w:] *Rzeczypospolita wobec Orientu w epoce nowożytnej*, red. D. Milewski, Zabrze 2011, s. 10–21.

³ O Mołdawianach, którzy otrzymali polski indygenat, patrz: Z. Wdowiszewski, *Regesty przywilejów indygenatu w Polsce (1519–1793)*, Buenos Aires – Paryż 1971.

wódz polskich wojsk dostał się do więzienia tureckiego, z którego został zwolniony dopiero w roku 1616⁴.

W toku drugiej kampanii, która zaczęła się jesienią 1615 roku, dowództwo sprawowali Michał Wiśniowiecki i Samuel Korecki. I im jednak nie udało się doprowadzić do przywrócenia Mołhom tronowi hospodarskiego. Po długich – kilkunastomiesięcznych – walkach, latem 1617 roku polskie wojsko zostało pokonane w bitwie przy Dragszanach⁵. W tym czasie Michał Wiśniowiecki zmarł w nieustalonych okolicznościach⁶, Samuel Korecki zaś został nowym zięciem Elżbiety Mozyłowej. Po bitwie przy Dragszanach Samuel Korecki został uwięziony, ale uciekł w następnym (1617) roku z samej Edykuli (Czarnej Wieży). W sumie należy wręcz stwierdzić, że ci trzej zięciowie Jeremiego Możyły doznali klęski swoich działań militarnych i w rezultacie zamiast zysków doznali tylko cierpień bądź śmierci za swoje zaangażowanie w sprawy mołdawskie. Jedynie czwarty z zięciów hospodara – Maksymilian Przerembski, który ożenił się z Anną Mozyłanką w 1620 roku – nie podejmował już działań militarnych (te Polacy wznowili dopiero w czasach Jana III Sobieskiego). Chociaż Przerembski nie podejmował zbrojnych wypraw, to stale wtrącał się w różne spory o prawa spadkowe, toczone pomiędzy różnymi przedstawicielami mołdawskich rodzin na terenie Rzeczypospolitej. Przykładem takich sporów może być długotrwały i toczony z udziałem wielu osób proces o majątek Uście, kupiony przez Jeremiego Możyłę. Jak zauważył Władysław Łoziński:

Ale nawet w porze, kiedy nie gotowano się na żadną wyprawę do tej **nieszczęsnej Kolchidy, jaką była Wołoszczyzna dla Jasonów polskich, zięciów Możyłowych**, nawet w wyjątkowo spokojnym czasie, kiedy już pretendentów nie było, bo ich Turcy pobrali w niewolę, Uście, rezydencja Donny Elżbiety, wdowy po Jeremim Możyłe, jest niegasiącym nigdy ogniskiem gwałtów i krwawych burd...⁷

Raina Mozyłanka-Wiśniowiecka prawdopodobnie urodziła się w roku 1588. Jej matką była Elżbieta Możyłowa, córka Jerzego Łozońskiego, greckiego pochodzenia parkalaba Chocimia w okresie 1597–1610, który do Mołdawii dotarł podczas rządów Piotra Kulawego⁸. Z Piotrem Kulawym opuścił też Mołdawię w roku 1591 wraz z najwybitniejszymi bojarami mołdawskimi, którzy znaleźli schronienie w Polsce. Niektórzy ze nich (Łukasz Storic i Jeremi Możyła) otrzymali polski indygenat. Sama Elżbieta Możyłowa z Łozońskich przedsta-

⁴ V. Constantinov, *Bitwa pod Sasowym Rogiem i jej wpływ na relacje polsko-osmańskie w 1612 roku*, [w:] *Wybrane problemy badawcze historii wojskowej. W panczerzu i mundurze*, red. nauk. K. Kościelniak i Z. Pilarczyk, Toruń 2014, s. 101–127.

⁵ V. Constantinov, *Bătălia de la Drăgșani din vara anului 1616 și conjunctura diplomatică în jurul acesteia*, „Revista de Istorie a Moldovei” 2013, nr 2, s. 8–18.

⁶ Powiedziano, że został otruty.

⁷ W. Łoziński, *Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku*, oprac. J. Tazbir, Warszawa 2005, s. 393.

⁸ N. Stoicescu, *Dicționar al dregătorilor din Țara Românească și Moldova sec. XIV–XVII*, București 1971, s. 307.

wiana jednak była jako pochodząca z siedmiogrodzkiego rodu Czomortanów⁹. Z takimi twierdzeniami o jej związkach z rodem Czomortanów godzą się tylko bardzo nieliczni historycy¹⁰, gdy obecnie dominuje przekonanie, że w świetle ówczesnych źródeł należy przyjąć za niepodważalne pochodzenie Elżbiety Mohyłowej z rodziny Łozowskich, jak też brak jakichkolwiek wskazówek na jej związki rodzinne z siedmiogrodzką szlachtą¹¹. Posługiwanie się taką fikcyjną genealogią najprawdopodobniej miało tylko dodawać szlachetności rodowi Mohyłów, o czym świadczą twierdzenia (już w wieku XVII) spadkobierców Mohyłów o tym, że pochodzą od pewnego rodu węgierskiego na Siedmiogrodzie. Przez przypisanie się do tej tradycji starali się wykazać swoje związki z chwalebnią przeszłością, sięgającą aż do wybitnych rzymskich legionistów, którzy zostali w Dacji. Do tej samej tradycji odwołuje się zresztą również współczesna Rumunia i Mołdawia.

Epopcja polityczna Mohyłów nie trwała długo. Zaczęła się bowiem od wyniesienia Jeremiego Mohyły w roku 1595 na gospodarski tron z pomocą wojsk koronnych. Władzy tej nie utrzymali spadkobiercy Jeremiego, wobec sporów jego syna Konstantego z Szymonem Mohyłą (bratem Jeremiego i ojcem Piotra Mohyły – wybitnego metropolity kijowskiego). Utraconej w 1616 roku władzy rodzina Mohyłów już nie odzyskała, a podejmowane w ich interesie próby polskich magnatów kończyły się klęską. Synowie Jeremiego Mohyły: Konstanty, Aleksander i Bogdan, zginęli albo zostali poturczeni. Po bitwie przy Dragszanych sama Elżbieta Mohyłą została zmuszona przyjąć islam po tym, jak ją złapano i zgwałcono. Prawdopodobnie resztę życia spędziła w jednym z haremów tureckich paszów na południe od Dunaju.

W Polsce zostały jednak jej córki, które dobrze zintegrowały się z polską szlachtą i magnaterią. Z czterech córek, które wyszły za mąż w Polsce, Regina (Raina/Irina) Mohylanka, żona Michała Wiśniowieckiego, zmarła w 1619 roku. W czasie swojego życia w Polsce zadbała o los kościoła prawosławnego i wraz z mężem ufundowała klasztor Trójcy Świętej w Ładanie (w 1612), klasztor Opieki Matki Boskiej w Hustyni (w 1615), a już po śmierci Michała – klasztor Przemienienia Pańskiego w okolicach Łubniów. Anna, najmłodsza córka Elżbiety i Jeremiego Mohyły, po śmierci swojego pierwszego męża Maksymiliana Przerembskiego jeszcze trzykrotnie wychodziła za mąż – za Jana Sędziwoja Czarnkowskiego, Władysława Myszkowskiego i Stanisława Rewerę Potockiego.

Maria Mohylanka-Potocka, po śmierci męża Stefana Potockiego w 1631 roku, wyszła za mąż za Mikołaja Firleja wojewodę sandomierskiego. Jej córka z małżeństwa ze Stefanem Potockim – Katarzyna – poślubiła w 1638 roku Janusza Radziwiłła, słynnego w Trylogii Sienkiewiczowskiej „antybohatera”. Na

⁹ Tak właśnie powiedziano i w Herbarzu Niesieckiego, uznając ją za córkę Czomortana.

¹⁰ N. Iorga, *Doamna lui Ieremia vodă*, București 1910, s. 8–9.

¹¹ S. Zotta, *Doamna Elisabeta a lui Ieremia Movilei voievod a fost fiica lui Gheorghe pirailab de Hotin*, „Arhiva Genealogică” 1913 (II), s. 178–180.

drodze do zawarcia tego małżeństwa z wnuczką mołdawskiego hospodara Radziwiłł musiał pokonać szereg przeszkód, co wymagało poświęcenia wiele czasu, energii i pieniędzy¹². W trakcie tych starań z prośbą o pomoc zwracał się nawet do królewskiej rodziny, by wymogła zgodę Marii Mohylanki, wówczas żony wojewody sandomierskiego Mikołaja Firleja. Jednak to małżeństwo, zawarte po pokonaniu tylu przeszkód, przetrwało tylko cztery lata, do śmierci Katarzyny w 1642 roku.

Wkrótce po śmierci pierwszej żony Janusz Radziwiłł postanowił zabiegać o rękę Marii, córki aktualnego hospodara Bazylego Lupuła. W tych staraniach polski magnat miał poparcie Piotra Mohyły metropolity kijowskiego i Łukasza Miaskowskiego. Jednak jak się okazało, osiągnięcie sukcesu w tych staraniach nie było tak łatwe ze względu na tureckie zwierzchnictwo nad Mołdawią¹³, kalwińskie wyznanie Radziwiłła, istnienie wielu konkurentów, którzy również ubiegali się o rękę córki mołdawskiego hospodara. Dlatego już pod koniec 1643 roku w dyplomatycznych kręgach Konstantynopolu uważano, że te plany matrymonialne mogą być niezrealizowane. Postawa konstantynopolskich władz była jednak bardzo zmienna i to, co w jednym dniu było nierealne, to już w następnym mogło być zrealizowane bez żadnych problemów. W świetle praktyki wiadomym było, że na kształt ostatecznej decyzji największy wpływ miały ofiarowane pieniądze, a Lupuła je miał i dzięki nim mógł uzyskać zgodę Turków¹⁴.

Niezależnie od tego, że Mołdawia była wówczas wasalem tureckiego sułtana, dla Radziwiłła to małżeństwo miało niewątpliwie prestiżowy charakter, tym bardziej, że jego teść był niepospolitą osobą¹⁵. Również król Władysław IV Waza był bardzo zainteresowany zawarciem tego małżeństwa, gdyż miał to być element przygotowań do zorganizowania kampanii antytureckiej. W tych planach zawiązania koalicji Mołdawia miała bardzo ważne znaczenie, gdyż tylko poprzez jej terytoria można było podjąć działania przeciw wojskom sułtana. Realizacją planów króla Władysława IV Wazy żywo zainteresowany był również Janusz Radziwiłł, po części ze względu na swoje starania o rękę Marii Lupuła. Dlatego Janusz Radziwiłł osobiście pojechał do Mołdawii w celu przekonania hospodara i jego otoczenia o konieczności przystąpienia do planowanej koalicji. Opisując tę wizytę, mołdawski kronikarz Miron Costin pisał o rozmowach, które miały miejsce w radzie hospodarskiej. W toku tych debat Petriceico¹⁶ powiedział, że Mołdawianom warto poczekać, dopóki Polacy nie przejdą

¹² T. Wasilewski, *Janusz Radziwiłł*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 30, Warszawa 1987, s. 209.

¹³ Hospodarowie mołdawscy w kwestiach małżeńskich musieli otrzymywać pozwolenie od Turków.

¹⁴ Jeśli Turcy zgodzili się na to małżeństwo, to właśnie tylko z tego powodu. O czym pisał Miron Costin: „Miał Vasile voda pozwolenie od Turków, a to było za pieniądze, nie od serca Turków”, op. cit., s. 191.

¹⁵ Miron Costin pisał, że miał on cesarskie ambicje; op. cit., s. 190.

¹⁶ Jego syn Stefan Petriceico będzie hospodarem Mołdawii między 1672–1674 i 1683–1684. Miał polski indygenat otrzymany przez rekomendację Jana III Sobieskiego w roku 1676, Z. Wdowiszewski, *Regesty przywilejów indygenatu w Polsce (1519–1793)*, Buenos Aires – Paryż 1971, nr 1256.

przez Dunaj i dopiero wówczas zdecydować się na dołączenie do armii polskiej. Istota sporu polegała jednak na tym, że sygnałem do rozpoczęcia antytyreckiego powstania musiała stać się mołdawska odmowa wysłania trybutu Turkom¹⁷.

Na początku 1644 roku rozmowy w sprawie zawarcie małżeństwa Janusza Radziwiłła z Marią Lupulą znajdowały się w impasie i daleko było do ich zakończenia. Król polski dziękował jednak księciu siedmiogrodzkiemu Jerzemu Rakoczemu za wsparcie w sprawie małżeństwa swego faworyta z córką mołdawskiego hospodara¹⁸. Liczono, że księżę siedmiogrodzki, będący również protestantem i mający oprócz tego dobre stosunki na dworze sułtańskim, będzie miał wpływ na szczęśliwe rozwiązanie kwestii małżeństwa. W rzeczywistości jednak sprawa ta wyglądała nieco inaczej. Rakoczy niebyt szanował ambitnego mołdawskiego hospodara, który dążył do objęcia tronu Wołoszczyzny¹⁹, co oczywiście oznaczało osłabienie pozycji Siedmiogrodu. Dlatego Rakoczy w swojej polityce działał raczej przeciwko Lupulu, wiążąc się z Mateuszem Basarabem, ówczesnym hospodarem wołoskim. W rezultacie poseł księcia siedmiogrodzkiego do Konstantynopola Stefan Reti oskarżał tam Lupulę o prowadzenie niezależnej polityki zagranicznej. Między innymi przypominał wielkiemu wezyrowi problem tego małżeństwa, czym bardzo zdenerwował hospodara Mołdawii²⁰. Sam Janusz Radziwiłł wysłał do księcia siedmiogrodzkiego swego posła, któremu jednak nie udało się przekonać Rakoczego²¹. Zdaniem Siedmiogrodzian to małżeństwo mogło doprowadzić do umocnienia pozycji Lupulę²².

Te przeszkody jednak nie skłoniły Radziwiłła i Lupulę do rezygnacji ze swoich planów i nadal kontynuowali oni wysiłki dla osiągnięcia swojego celu, nie bacząc na piętrzące się przed nimi problemy. Mołdawski hospodar wysłał do Stambułu szlachcica Nicolae Katargiego²³, który musiał przekonać Turków o dobrych intencjach Lupulę oraz o tym, że to małżeństwo w żadnym stopniu nie zmieni jego stosunku do Wielkiej Porty. Miał też zapewniać, że sprawa tego małżeństwa nie była omawiana z Rakoczem²⁴.

Sam Janusz Radziwiłł prosił mołdawskiego hospodara o kontynuację wysiłków dla umożliwienia zawarcia małżeństwa²⁵. Ze swojej strony Bazyl Lupul

¹⁷ M. Costin, op. cit., s. 191.

¹⁸ A. Veress, s. 160, nr 93.

¹⁹ D. Milewski, *Between a Magnate and a Cossack – Two Marriages of Vasile Lupu's Daughters*, „Series Byzantina. Studies on Byzantine and Post-Byzantine Art” VI, Warsaw 2008, s. 47.

²⁰ A. Veress, ibidem, s. 163, nr 95.

²¹ Ibidem, s. 163, nr 95.

²² Na początku grudnia 1643 pojawiły się pewne wzmianki o takich zamiarach Lupulę: ibidem, s. 158–159, nr 92.

²³ Zajmował różne stanowiska w Radach Hospodarskich w Mołdawii i na Wołoszczyźnie w 1618 r. i w gospodarstwie Bazylego Lupulę; N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători...*, s. 369–370.

²⁴ E. Baidaus, *Politica...*, s. 44–46; I. Eremia, *Relațiile externe...*, s. 150; D. Milewski, *Between a Magnate and a Cossack – Two Marriages of Vasile Lupu's Daughters*, s. 50.

²⁵ „W czym utwierdzają mnie deklaracje W.M.m.m. Pana przez J.M.P. Podśędka Kamienieckiego, a jeszcze rzetelniej przez ojca Szycika dane. Któremu iżeś W.M.m.m. Pan, na pewny termin

poprzez swoje dyplomatyczne kanały podejmował próby przekonania Turków, żeby pozwolili zawrzeć to małżeństwo. Najważniejsza jednak była jego obietnica ofiarowania wielkiemu wezyrowi 30 000 talarów, co upiększył argumentem, że poprzez to małżeństwo wzmocni się jego pozycja i będzie mógł lepiej działać na terenie Polski, we własnych i Porty interesach. W rezultacie przekonywał, że to małżeństwo będzie służyło również interesom samej Porty. Otrzymał jednak wymijającą odpowiedź, w której znalazło się uzależnienie tej zgody od wysłania do Porty jego rodziny²⁶. Wkrótce pojawiła się nowa przeszkoda w kontynuacji rozmów, którą stanowiła zmiana wielkiego wezyra, oznaczająca konieczność rozpoczynania ich od początku.

W kwietniu 1644 roku, w ówczesnej korespondencji pojawiły się pogłoski o możliwym zerwaniu wszystkich rozmów matrymonialnych. Najpierw Lupul napisał do Rakoczego o swoim żalu, że małżeństwo nie stało zrealizowane²⁷, a trochę później, że Maria Lupul najpewniej wyjdzie za mąż za pewnego Annakisa z Galaty²⁸. Jednak już wkrótce, po upływie kilku miesięcy, we wrześniu 1644 roku Porta dała swoją zgodę na zawarcie tego małżeństwa, co kosztowało mołdawskiego hospodara sporo pieniędzy²⁹. Sama Maria Lupul napisała o tym, że Porta dała swoją zgodę na małżeństwo³⁰. Wkrótce do Mołdawii pojechali Hrehory Mirski i Jan Mierzyński, mając ze sobą bogate upominki i dla hospodara, i dla samej Marii Lupul³¹.

W Jassach odbył się ślub, w ceremoniale zgodnym z grecką tradycją cerkiewną³². Wspaniałość ceremonii tak była opisana przez ówczesnych świadków wydarzenia:

Bankiet weselny odprawiony był z więcej jak królewską wspaniałością, tak że największy Monarcha nie mógłby się zań powstydić, gdyż oprócz stołu Xiążęcego, gdzie wszystkiego było pod dostatkiem i gdzie każdy należycie według stanu swego był ugoszczony, w prywatnych domach dostarczano gościom wszystkiego, czego tylko kto zażądał; mniejszym zaś sługom aż do najpodlejszego wypłacano co tydzień pewną ilość pie-

powrócić do siebie dla tej sprawy kazał; tedy przez niego dalszą moje z W.M.m.m. Panem przedłużam konferencję i prośbę moją wnoszę, aby staraniu memu dawszy miejsce, skłonić się do tego raczył, żeby ta sprawa w spak nie chodziła, ale tymi, któreś sam W.M.m.m. Pan, uważnym rozsądkiem swym, upatrzył środkami, do skutku przywiedziona była". List napisany 3 maja 1644, w: E. Kotłubaj, *Życie Janusza Radziwiłła*, Wilno i Witebsk 1859, s. 335–336, dodatek VIII.

²⁶ A. Veress, s. 164–166, nr 97.

²⁷ Ibidem, s. 180–181, nr 106.

²⁸ Ibidem, nota na s. 181.

²⁹ Hurmuzaki, t. 4, część 2, s. 533–534, nr 626; s. 534–535, nr 627.

³⁰ List jest datowany 2 września 1644. A. Sajkowski, *Staropolska miłość. Z dawnych listów i pamiętników*, Poznań 1981, s. 365.

³¹ D. Milewski, *Between a Magnate and a Cossack – Two Marriages of Vasile Lupu's Daughters*, s. 50.

³² E. Kotłubaj, *Życie...*, s. 79. Co świadczy o tym, że różne wyznania małżonków nie miały najmniejszego znaczenia w tej sytuacji.

niędzy. Trwało to przez dni dwanaście, przy czym gości zabawiali tureccy muzykanci, umyślnie na to przysłani z dworu Cesarza Tureckiego. Mnóstwo było przytem komedian-tów, sztukmistrzów, skoczków, szermierzów i różnej tego rodzaju gawiedzi, którzy mieli widowiska przedstawiać. Można tam było widzieć skoki i dziwaczne tańce mężczyzn i kobiet Tureckich, których część także z Czerkessij była...³³

Na ceremonii ślubu byli obecni posłowie przysłani przez księcia siedmiogrodzkiego, hospodara Wołoszczyzny i króla polskiego³⁴. Żona Janusza Radziwiłła otrzymała ogromny posag³⁵.

5/15 lutego 1645 roku Janusz Radziwiłł wrócił do Rzeczypospolitej ze swoją żoną. W krótkim czasie jednak w samej Rzeczypospolitej zaczęło się powstanie Bohdana Chmielnickiego, szwedzki potop, wojna przeciwko Rosji, itd. W tych wydarzeniach będzie uczestniczył i Janusz Radziwiłł, który jednak z racji częstokroć zajmowanej kontrowersyjnej pozycji stał się antybohaterem Sienkiewiczowskiej Trylogii. Po śmierci księcia w roku 1655, owdowiała Maria Lupul Radziwiłł przejęła troskę o majątek i spadek po mężu. Przed śmiercią w 1660 roku zapisała swoje dobra różnym prawosławnym organizacjom kościelnym, co w przyszłości miało zaowocować licznymi sporami sądowymi, ciągnącymi się aż do roku 1823³⁶.

Dramatyczny los bohaterów i antybohaterów Sienkiewiczowskiej Trylogii związany był z dramatyczną historią Rzeczypospolitej i jej sąsiadów, między innymi i Mołdawią. I nie jest przypadkiem to, że kiedy w Polsce był rozkwit państwa i kultury, tak samo rozwijała się Mołdawia. Kiedy zaś w Polsce zaczęły się problemy połowy XVII wieku, to nieunikniony stał się i upadek Mołdawi.

Bibliografia

- Baidaus E., *Politica și diplomația Moldovei în timpul domniei lui Vasile Lupu (1634–1653)*, Civitas, Chișinău 1998.
- Constantinov V., *Bătălia de la Drăgșani din vara anului 1616 și conjunctura diplomatică în jurul acesteia*, „Revista de Istorie a Moldovei” 2013, nr 2, s. 8–18.
- Constantinov V., *Bitwa pod Sasowym Rogiem i jej wpływ na relacje polsko-osmańskie w 1612 roku*, [w:] *Wybrane problemy badawcze historii wojskowej. W pancerni i mundurze*, red. K. Kościelniak i Z. Pilarczyk, Toruń 2014, s. 101–127.

³³ Ibidem, s. 79–80.

³⁴ M. Costin, op. cit., s. 191.

³⁵ „I tak [...] wyjechał książę Radziwiłł ze swoją żoną do Ziemi Polskiej z ogromnym posagiem” (M. Costin, op. cit., s. 191). W Brześciu Litewskim Maria Lupu otrzymała od swojego męża 20 X 1645 oprawę zabezpieczającą posag na 450 tys. złp. i kosztowności szacowane na 150 tys. złp. (T. Wasilewski, *Maria Radziwiłłowa z Lupulów*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, s. 399). Zaraz po śmierci Marii w roku 1660, jej brat domagał się u króla zwrotu posagu siostry: „gotowych pieniędzy cztery kroc sto tysięcy y piędziesiąt tysięcy złotych polskich także też klejnotów tak wiele y z inszą wyprawą” (I. Corfus, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone*, Sec. XVII, București, 1983, s. 267, nr 175).

³⁶ T. Wasilewski, *Maria Radziwiłłowa z Lupulów*, s. 401.

- Constantinov V., *Moldawia w stosunkach międzynarodowych w końcu XVI i na początku XVII wieku*, [w:] *Rzeczypospolita wobec Orientu w epoce nowożytnej*, red. D. Milewski, Zabrze 2011, s. 10–21.
- Corfus I., *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone*, Sec. XVII, București 1983.
- Costin M., *Opere. Ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P.P.Panaitescu*, București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1958.
- Eremia I., *Relațiile externe ale lui Vasile Lupu (1634–1653)*, Chișinău 2000.
- Iorga N., *Doamna lui Ieremia vodă*, București 1910.
- Łoziński W., *Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku*, oprac. J. Tazbir, Warszawa, 2005.
- Milewski D., *Between a Magnate and a Cossack – Two Marriages of Vasile Lupu's Daughters*, „Series Byzantina. Studies on Byzantine and Post-Byzantine Art”, VI, Warsaw 2008.
- Milewski D., *Campaign of the Great Hetman Jan Zamoyski in Moldavia (1595)*, part I: *Politico-Diplomatic and military preliminaries*, „Codrul Cosminului”, XVIII, 2012, No. 2, p. 261–286; part II: *The Battle of Țuțora and aftermath*, „Codrul Cosminului”, XIX, 2013, No. 1, p. 57–76.
- Sajkowski A., *Staropolska miłość. Z dawnych listów i pamiętników*, Poznań 1981.
- Stoicescu N., *Dicționar al dregătorilor din Țara Românească și Moldova sec. XIV–XVII*, București 1971.
- Tęgowski J., *Powiązania genealogiczne wojewodów moldawskich Bogdanowiczów z domem Giedymowiczów w XIV–XV wieku*, „Genealogia. Studia i Materiały Historyczne”, t. 3, Poznań – Wrocław 1993.
- Veress A., *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. X (1637–1660), București 1938.
- Wasilewski T., *Janusz Radziwiłł*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 30, 1987.
- Wasilewski T., *Maria Radziwiłłowa*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 30, 1987.
- Wdowiszewski Z., *Regesty przywilejów indygenatu w Polsce (1519–1793)*, Buenos Aires – Paryż 1971.
- Zotta S., *Doamna Elisabeta a lui Ieremia Movilă voievod a fost fiica lui Gheorghe pârcălab de Hotin*, „Arhiva Genealogică”, II, 1913.

Moldavian accents in the Trilogy. (The genealogical relationship of Jeremy Wiśniowiecki and the marriage of Janusz Radziwiłł)

Summary

Sienkiewicz's trilogy has great importance for understanding the realities of the Central and Eastern Europe. The two heroes of Sienkiewicz's Trilogy – Jeremi Wisniowiecki and Janusz Radziwiłł – had matrimonial ties with the rulers of Moldavia, Vasile Lupu and Jeremia Mohila. This demonstrates that Moldova was important for the Polish nobility. Polish magnates were involved in the affairs of Moldova and for this reason they had numerous problems.

Keywords: Jeremia Movilă, Vasile Lupu, Janusz Radziwiłł, Jeremi Wisniowiecki, Maria Lupul, Moldova.

Słowa kluczowe: Jeremi Mohyła, Bazyli Lupul, Janusz Radziwiłł, Jeremi Wiśniowiecki, Maria Lupul, Mołdawia.